folklor/edebiyat, cilt:20, sayı:78, 2014/2

TÜRK TARİH TEZİ AÇISINDAN HALKEVLERİNİN TÜRK DİLİ VE KÜLTÜRÜ ÜZERİNE FAALİYETLERİ; YOZGAT HALKEVİ ÖRNEĞİ

İbrahim Erdal**

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılış sürecinde, 1911 yılından sonra, güçlenen Türkçülük akımı cumhuriyetin kimlik tartışmalarının da kaynağını oluşturmuştur. Avrupalı araştırmacıların ve Avrupa toplumunun bakış açısı olan; Türklerin Orta Asya göçebe kavimi olduğu, sarı ırka mensup olarak kültürel açıdan bir medeniyet kurabilecek alt yapıya sahip olmadığı iddiaları üzerine "Türk Tarih Tezi" ortaya atılmıştır. Türk Ocakları bünyesinde aydınların dile getirdiği ve geliştirdiği bu tez, rahatsız edici algılamanın aksine; Türklerin Orta Asya'dan göç sürecinde diğer ırklarla karışmış olmasına rağmen dillerini, kültürel özelliklerini yani kısaca kendilerini millet yapan her şeyi koruduklarını ortaya koymayı amaçlamıştır. (Ersanlı 2009:805-806) Cumhuriyetin kimlik ve kültür politikası sürecinde Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, Türk Dil Tetkik Cemiyeti ve Halkevleri kurulmuştur.

Cumhuriyet'in yeni insan tipi ve kimliğinin ortaya çıkarılmasında Türk Tarih Tezi'nin

* Yrd. Doç. Dr., Bozok Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

merkez alındığı ve ilk çalışmanın ders kitaplarında düzenlemeyle başladığı görülmüştür. (Ersanlı 2009: 803; İkinci Türk Tarih Kongresi 1943:16) Türk Ocağı bünyesindeki Türk Tarihi Tetkik Heyetinin ilk çalışması olan kitabın önsözünde Türk Tarih Tezi; *"Bu yapıtın amacı, yüzyıllarca çok haksız iftiralara uğratılmış, ilk uygarlıkların kuruluşundaki hizmet ve emekleri yadsınmış, Büyük Türk Ulusuna, tarihsel gerçeklere dayanan şerefli geçmişini hatırlatmaktır."* ifadesiyle açıkça ortaya konmuştur. (Türk Tarihinin Ana Hatları 1931)

İkinci Türk Dil Kurultayında görüşülen dilde sadeleşme ve Türkçe anlamı olan isimler alma faaliyeti çerçevesinde 1934 Soyadı Kanunu önemli bir adım olmuştur. 1936'daki kurultayda ise en önemli tartışma konusu Güneş Dil Teorisi olmuştur. Türkçenin eskiliğini ortaya koyan bu teori yıllardır halk dili olarak görülen Türkçenin yüceltilmesi için bir fırsat olmuş, 1935 yılında İbrahim Necmi Dilmen tarafından teoriyi açıklayan "Güneş Dil Teorisinin An Hatları" adlı eser yayınlanmıştır. (Akalın 2007: 32)

Türkçenin kültür, hafıza ve kimliği muhafaza etme ve sonraki nesle aktarma özelliğinden dolayı Atatürk dil konusuna önem vermiş hatta "*Ulusun en mühim özelliklerinden biri dildir. Kendisini Türk ulusunun bir üyesi sayan kişi, her şeyden önce ve ne olursa olsun Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir kişi Türk kültürüne ve toplumuna* üye olduğunu iddia ederse, buna inanmak pek doğru olmayacaktır" (Arar, 1981: 23-24) sözüyle Türk Tarih Tezinin en önemli dayanak noktalarından birisinin dil olduğuna vurgu yapmıştır. Türkçenin en eski bir dil olduğuna yapılan vurgu cumhuriyetin kimliğini oluşturan hâkim kültürün de kadim bir milletin ve dilin ürünü olduğu fikriyatının en önemli psikolojik göstergesi olmuştur. Dil araştırmacılarının Türkçenin Moğol, Mançu, Tunguz ve Japon dilleri ile olan benzerliğine yapılan vurguları cumhuriyetin çağdaş, laik ve batılı Türk tanımına uymaması Güneş Dil teorisinin bir çıkış yolu olarak görülmesi sonucunu doğurmuştur.

Halkevlerinin Kuruluş Amacı ve İlgili Şubelerin Çalışma Metodu

Türk Ocağının kapatılmasından sonra Türk Tarih Tezi'ni halka anlatabilecek, ilmi çalışmalar ile bu tezi destekleyecek kurumların kurulması sürecinde 1932 yılında kurulan Halkevleri ve 1935 yılında kurulan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin önemi büyük olmuştur. Seçkincilik ve halka ile arasına mesafe koymakla eleştirilen Türk Ocaklarının aksine halkevlerinin amacı ve yeri; "*Halkevleri Türk kültür aşısının vurulduğu yer olmalıdır. Halkevlerinin ilk mühim vazifesi her alanda gerilik ile savaşmaktır. Bunun için iki şey gereklidir. Önce milli kültür şuuru sonra da bu kültürü yaymaktır. Halkevi milli kültür vicdanının evi olmalıdır*" sözleriyle ifade edilmiştir. (Halkevleri 1932-1935 1937: 2-3; Baltacıoğlu 1950: 32-33; Erdal 2013: 35-36) Halkevlerinin talimatnamesi incelendiğinde de Türk Tarih Tezinin izlerinin güçlü bir biçimde işlendiği görülmüştür. Talimatnamede halkevlerinin kuruluş amacı milli karakterin Türk tarihinin en yüksek mertebesine *çıkarılması, güzel sanatların yükseltilmesi, milli kültürün kuvvetlendirilmesini* sağlamak ve bunun için çalışacak ülküsü olan vatandaşlar için birleştirici yer olmak şeklinde ifade edilmiştir. (CHF Halkevleri Talimatnamesi 1932:3)

Ankara Halkevinin yayını olan Ülkü Mecmuası bütün halkevlerinin ana yayını olmuş, mecmuanın ilk sayısında niçin çıkarıldığına dair açıklamasında da Türk Tarih Tezinin izleri belirgin bir biçimde ifade edilmiştir. "*Ülkü karanlık devirleri arkada*

bırakarak şerefli ve aydınlık bir istikbale giden yeni neslin heyecanını beslemek, cemiyetin kanındaki inkılâp unsurlarını ısıtmak(...)Ülkü, bu büyük yola katılanlar arasında kafa birliği ve gönül birliği ve hareket birliği yapmak için (...) Ülkü, milli dile, milli sanatlara ve kültüre hizmet için... Ülkü bütün bu gayelere hizmet yolunda çalışan Halkevlerinin ruhundaki harareti yazı vasıtalarıyla yaymak için çıkıyor" (Erdal 2011:780-781) söylemi cumhuriyetin yeni insan tanımının ve Türk ifadesinin içeriğinin tanımı olmuştur.

Halkevlerinin şubeleri arasında Dil ve Edebiyat, Temsil ve Spor şubeleri dil ve kültür faaliyetlerin yoğunlaştığı şubeler olmuştur. Bu şubelerin faaliyetleri hazırlanan talimatname ve öğrenekler üzerinden uygulanmıştır. Türk kimliğinin, kültürünün hak ettiği değeri kazanması amacı etrafında teşkilatlanan halkevleri hem halkın ilgisini çekebilmek hem de rejimin kazanımlarını halka anlatabilmek için folklora önem vermiştir.

Dil ve Edebiyat şubesi bu amaç çerçevesinde Türk dili üzerine konferanslar düzenlemiş ayrıca derlemeler, öz Türkçe kelimeler ve yer isimleri üzerine çalışmalar yapılmıştır. (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 490.01/824.260.01) Yayınlanan eserlerin halkın anlayabileceği dilde olmasına özen gösterilmiştir. Halkevleri üyeleri, Türk Dil Kurumu'nun denetiminde, köy köy gezerek halkbilimi ile ilgili birçok derleme yapmış, bu sayede yer isimlerinin önemli bir kısmında düzenlemelere gidilerek Türkçe isimlerin kaybolmaması sağlanmıştır. (Halkevleri 1932-1935 1937: 18-20) Bu amaçla unutulmaya yüz tutmuş Türkçe kelimelerin tekrar yazı ve konuşma diline kazandırılması için ve Türkçenin yabancı etkisinden çıkarılması ve zenginleşmesi amacıyla Kayseri Halkevi tarafından "Halk Sözlüğü", Yozgat Halkevi tarafından "Öz Türkçe Soy Adlar" gibi yayınlar yapılmıştır. (Erdal 2013: 67)

Halkevlerinin Türk dili ve halkbilimi alanındaki çalışmalarının Türk Dil Kurumu ile koordineli olarak yapılması ve yayınların kurumun onayından geçtikten sonra yayınlanması en önemli şart olmuştur. Dil ve Edebiyat şubesi Türk dilindeki yabancı kelimeleri temizlemek, (BCA: 490.01/13.71.05) unutulmaya yüz tutmuş atasözü, türkü, mani, ağıt gibi halk kültürü malzemelerini derlemek ve milli mücadele gibi kahramanlık destanlarını ölümsüzleştirecek edebi eserlerin yayınlanması gibi faaliyetlere de yer vermiş, parti tarafından bu tür faaliyetler desteklenmiştir. (CHP Halkevleri **Öğreneği 1938: 10-11;** CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi 1940: s.6–7; CHP Genel Sekreterliği Parti Teşkilatına Umumi Tebligatı, Temmuz 1938 31 Birinci Kanun 1938, C.13, Ankara 1940, 152–153)

Dil ve Edebiyat şubesine verilen talimatname ve program gereğince Anadolu'nun köylerine kadar derleme faaliyetleri yürütülmüş, her halkevi şubesi vasıtasıyla kendi bölgesindeki atasözleri, maniler, mahalli adet ve ananeler ve düğünler gibi kültürün önemli belgelerini kayıt altına almıştır. (Nabi 1939: 45) Halkevlerinin Dil ve Edebiyat şubeleri tarafından derleme faaliyetlerinin belirli bir program çerçevesinde yapılması için bir görev dağılımı yapılmıştır. (BCA: 490.01/13.71.05; Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi 1932: 3-6; Toksoy 2007: 230-232) Buna görevlendirmeye göre;

Derlemeciler eski Türkçe eserlerdeki öz Türkçe söz ve tabirleri derlemek, Eski Türkçe ve halk Türkçesinin gramer ve şive özelliklerini incelemek ve günlük hayatın her alanında öz Türkçe kullanmayı teşvik etmekle görevli olmuştur. Derleme teşkilatı

her halkevinin Dil Edebiyat ve Tarih şubesi üyelerinden birisinin başkanlığında uzman üyelerden oluşturulmuş, halkevinin olmadığı yerlerde ise Milli Eğitim Müdürü'nün başkanlığında okul müdür ve öğretmenleri ile halkbilimi ile ilgilenen kişilerden oluşturulmuştur. Bu derleme heyetleri kendi bölgesinde istediği yerlerde derleme şubeleri kurmuş veya kişileri derleme işi ile görevlendirmiştir. Her derleme heyeti derledikleri bütün bilgileri Türk Dili Tetkik cemiyetine rapor etmiştir. Derleme yapanlar derledikleri kelime, atasözü, mani ve diğer geleneksel halk kültürü unsurlarını kayıt altına alırken kaynak kişinin bütün özelliklerini yani; yerli/muhacir, genç/yaşlı, kadın/erkek ve meslek, okuryazarlık durumu ile köy veya kaza gibi yerleşim yeri bilgilerini kaydetmiştir. Şube tarafından kurulan bu heyetler bölgelerindeki halkın yaşam tarzlarını, türkülerini, masallarını düğün adetlerini yas ve cenaze adetlerini bir dosya haline getirmiş ve bölgesel bir halkbilimi arşivi oluşturmuştur. (BCA: 490.01/824.260.01)

Halkevlerinin halkbilimi üzerine yaptıkları bu teşkilatlanma ve faaliyetleri sonucunda 1940'lı yıllara gelindiğinde halkevleri tarafından yayınlanan eserlerin büyük çoğunluğunun folklor incelemelerinden oluştuğu görülmüştür. Kuruluş itibariyle Türk Tarih Tezinin en önemli merkezlerinden olan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde ayrıca Halk Edebiyatı derslerinin verilmesi halkevlerinin folklor çalışmalarına hız vermesine sebep olmuş, birçok halkevinde müzeler kurularak folklorik unsurlar sergilenmiştir. (Başgöz 1943: 23-24)

Yozgat Halkevi Şubelerinin Dil ve Kültür Alanındaki **Faaliyetleri**

Kuruluş yılı itibariyle ilk kurulan evlerden olan Yozgat Halkevi kısıtlı imkânlarına rağmen en uzak köylere kadar faaliyetlerini ulaştırmıştır. Halkevinin Dil-Edebiyat, Temsil ve Spor şubeleri Türk kültürü ve dili üzerine çalışmalarını sürdürmüştür. Dil ve Edebiyat şubesi özellikle halkevi salonunda dil bayramının yıl dönümleri başta olmak üzere aylık konferans programlarında alfabe değişikliği, dilde öz Türkçecilik, dilin sosyal hayattaki yeri ve dil bayramlarının önemi gibi konular üzerinde durmuştur. Konferanslar, Ankara'dan gelen konuşmacılar tarafından veya radyo yoluyla verildiği gibi halkevi başkanları, şube başkanları veya edebiyat öğretmenleri tarafından da verilmiştir. (BCA: 490.01/991.835.1)

1935 yılında soyadı kanun sebebiyle halkevi üyesi olan öğretmen Ruhi Turfan ve Celal Bayar tarafından hazırlanan "Öz Türkçe Soyadları" derleme kitabı halkevi tarafından yayınlanmıştır. Eserin önsözünde unutulmaya yüz tutmuş olan Türkçe isimlerin soyadı alınması sırasında kullanılması amacıyla derleme yapıldığı, bu çalışmanın Türk dilinin gelişmesi için önemli bir adım olduğu belirtilmiştir. (Turfan ve Bayar 1935:7)

Dil üzerine yapılan derleme faaliyetlerinin yanında Köycülük şubesi ile ortaklaşa yapılan faaliyetlerle de Türk Halk kültürünün unutulmaya yüz tutmuş örnekleri de kayıt altına alınmıştır. Halkevi de bu amaçla 1935 yılında derleme faaliyetlerine başlamış Yozgat ve çevresinde halk arasında "Diyasetçi" ismiyle de bahsedilen aşıtçılar tespit edilerek, ölen kişilerin ardından söyledikleri şahsın menkıbelerini, öz Türkçe mersiyeleri derlemiştir. Derlemeler aynı zamanda halkevinin yayın organı olarak da işlevi olan Yozgad gazetesinin halkevi köşesinde yayınlanmıştır. (Yozgad 13 Şubat 1935)

Yozgat ve çevresinde halkevi derleme heyeti, hıdrellez zamanında gelinlik kızların

dileklerini yazdıkları manileri bir çömleğin içine koymaları ritüelini de derlemiş ve bu halk kültürü unsuru halkevinin faaliyetleri çerçevesinde yine gazetede haber yapılmıştır. (Yozgad 13 Mart 1935) Ayrıca halk şairlerinden Yozgatlı Fennî'nin şiirleri toplatılarak bastırıldığı gibi Yozgad gazetesinin muhtelif sayılarında ve halkevinin dergisi olan Bozok mecmuasında da Fenni'nin şiirleri yayınlanmıştır. (Yozgad 26 Şubat 1936; Erdal 2013:185) Gazete yıl içerisinde halkevine ayırdığı köşesinde Köseyusuflu köyü öğretmeni Salih gibi halkevinin Dil ve Edebiyat şubesi üyesi öğretmenlerin derlediği manileri yayınlamıştır.(Yozgad 13 Mart 1935)

Şubenin bir diğer önemli çalışması halk şairleri ve ozanları tespit ederek manileri, ağıtları ve türkülerini derlemek olmuştur. Milli bayramlarda yerli sanatçıların bayram programı çerçevesinde gösteri yapmaları ve yöresel oyunların oynanması sağlanmıştır. Ayrıca Muhiddin gibi yöredeki halk şairlerinin şiirleri derlenmiş, yine onların milli bayramlar çerçevesinde şiirlerini okumalarına ve yayınlamalarına yardımcı olunmuştur. (BCA:490.1/1149.32.2/21;Yozgad 19 Ağustos 1936)

Yozgat Halkevinin yörede yaptığı derleme faaliyetleri sonucunda toplanan türküler Ankara halkevi tarafından ilgiyle karşılanarak Ülkü mecmuasında yer bulmuş, bu derlemelr ile ilgili 1944 yılında Yozgat Halkevine Ankara radyosunda program yapma imkânı verilmiştir. Bu programda Yozgat'tan derlenen türküler söylenmiş ve yöresel oyun havaları icra edilmiştir. (BCA: 490.01/038.995.1-3; Yozgad 29 Nisan 1944)

Yozgat Halkevinin Temsil şubesi ise özellikle milli bayramlarda ve konferanslar öncesinde başta milli mücadele ve Türk tarihi konularında olmak üzere piyesler ve gösteriler hazırlamıştır. Elbette bu gösterilerin önemli bir bölümünü de rejim ile ilgili gösteriler oluşturmuştur. Oyunların ana temasının Türk kültürü, tarihi ve kişilikler olduğundan dolayı halkın ilgisi yoğun olmuş, köylere kadar gidilerek karagöz gölge oyunu ve kukla gösterileri de halka temsil edilmiştir. Özellikle Karagöz gibi geleneksel gölge oyunlarının ve tarihi kahramanlık destanlarını hikâye eden temsillerin ilgi görmesi üzerine halkevleri tarafından bir talimatname hazırlanmış, temsillerin konuları belirlendiği gibi halkın da oyunlara iştirak etmesi amaçlanmıştır. (BCA: 490.01/846.347.1; Temsil Kolları İçin Kılavuz 1945: 9; Karadağ 1998: 130-160)

Halkevinin Temsil şubesi 1935 yılında Reşad Nuri'nin "İstiklal" başta olmak üzere "Sönen Ümid", "Mimar Sinan" gibi piyesleri temsil etmiş, (BCA:490.01/991.835.1-8; Yozgad 27 Şubat 1935, 24 Nisan 1935) 1936 yılında "Ana", "Kahraman" ve "Mahcublar" isimli oyunları oynamıştır. (Yozgad 2 Eylül 1936) Temsil şubesi sadece 1937 yılında 15 temsil vermiştir. (Bozok Mecmuası 1938: 10□12) 1941 yılında ise temsil kolu birçok piyesin yanında kukla gösterisi de temsil etmiştir. (Notlar 1942: 10) Temsil şubesi kapanış yılına kadar çeşitli oyunları sergilemiş, bir süre sonra üyelerinin de katılımıyla oyuncu ihtiyacını da gidermiştir. Oynan oyunlar oyunun oynanacağı yere göre değişmiştir. Köycülük şubesinin de ortak faaliyetlerinde yapılan gösterilerde karagöz Hacivat gölge oyunu yanında "Kozanoğlu", "Vatan yahut Silistre" gibi kahramanlık hikâyelerinin işlendiği piyesler temsil edildiği gibi kazalarda ve vilayetlerde "Yobaz Yasin", "Tarih Utandı" gibi inkılâplar üzerine piyesle daha sıklıkla sergilenmiştir. (BCA: 490.01/991.835.1/8; Yozgad 25 Temmuz 1934; Yozgad 22 Temmuz 1948))

Temsil şubesi 1938 yılında sinema salonunu kullanılabilir hale getirerek sinema

salonunu hem milli bayramlarda müsamereler ve piyesler için hem de sinema gösterileri için kullanmıştır. Gösterilen filmlerin konusu milli bayram kutlamaları, askeri manevralar ve "Ateşten Gömlek" gibi inkılâplar ve kurtuluş savaşı üzerine çekilmiş filmlerden oluşmuştur. (BCA: 490.01/1220.52.2-25; BCA: 490.01/1035.982.7-8; Yozgad 30 Ağustos 1939)

Yozgat Halkevinin Spor şubesinin en önemli faaliyeti ata sporu olan cirit'i canlandırmak olmuştur. Bunun için kendi bünyesinde kulüpler kuran halkevi, aynı zamanda atlı sor kulübü de kurmuş, her yıl düzenlediği yarışmalarla cirit'in yok olmamasını sağlamıştır. (Yozgad 10 Nisan 1935) Atlı spor kulübünün kuruluşundan sonra ata sporu Cirit'in özellikle köylerde canlı tutulması için müsabakalar düzenlenmiş, Milli bayramlarda da geleneksel ata sporları cirit, atlı spor ve güreş takımlarının gösterilerini desteklenmiş, takımlar arasındaki müsabakalarla da halkın bu sporlara ilgisini canlı tutulmuştur. (BCA: 490.1/1149.32.2/1; BCA: 490.01/1059.1070.1/24-25)

Halkevinin bölgede halkın ilgisini çekebildiği bir diğer ata sporu olan güreş için de sık sık müsabakalar düzenlenmiş, halkevi bünyesinde kurulan "Üçok" ve "Gürbüzler Gücü" gibi kulüpler batı sporlarının yanında güreşçi ve ciritçileri de içinde barındırmıştır. (Notlar 1942:10) Güreş de diğer ata sporları gibi milli bayramlarda halkın coşkusunu artırmak amacıyla sık sık kullanılmış, Yozgat ve çevresindeki pehlivanlar arasında müsabakalar yaptırılmıştır. 1936 yılında Yozgat Halkevinin organizasyonunda bir güreş müsabakası düzenlenmiş Üçok spor kulübünü üyesi olan Hasbekli Habib Yiğitsoy ile Güllüklü Mustafa pehlivan arasındaki müsabakayı Güllüklü pehlivan kazanmıştır. (BCA:490.01/1149.32.2; Yozgad 29 Nisan 1936) Her yıl geleneksel olarak düzenlenmeye çalışılan bu güreş müsabakaları 1937 yılında da düzenlenmiş katılım önceki yıla göre daha fazla olmuştur. Büyük pehlivan güreşlerinde başa güreşte Mülayim ile Afyonlu Süleyman YARIMDÜNYA berabere kalarak 60'ar lira, başaltında Manisalı Rıfat 80 lira, Orta birinciliğinde Ladikli Seyyid Ahmet 70 lira, Orta altında Manisalı Halil ve Gümüşhacıköylü Adil berabere kalmış 40'ar lira ikramiye almıştır. (Yozgad 19 Mayıs 1937)

Sonuç olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya konan Türk Tarih Tezinin işlendiği kurumlardan birisi olan halkevlerinin çalışmalarının en ücra köylere kadar götürüldüğü ve buralarda derlemeler yapıldığı görülmüştür. Halkevinin talimatnameler ve çalışma planlarıyla çerçevesini belirlediği bu derleme çalışmaları sayesinde Türk kültürüne ait unutulmaya yüz tutmuş olan halk bilimi unsurları olan türküler, maniler, atasözleri, geleneksel meslekler ve ata sporlarının ayakta tutulduğu, devletin bir kültür politikası olarak bu kültürel miraslarının korunduğu görülmüştür. Halkevleri hazırlanan bu talimatname ve çalışma raporlarıyla sistemli bir şekilde kayıt ve belgeleme yapılmıştır.

Yozgat halkevi kuruluşundan itibaren kısıtlı imkânlarına rağmen bölgesindeki halk kültürüne ait bütün derlenen verileri dosyalayarak kaydettiği gibi Türk Tarih ve Türk Dil Kurumu ile da paylaşmıştır. Bunun yanında her halkevi kendisine ait olan dergi ve gazeteler yoluyla da derlenen eserleri ve kültürel mirası yayınlamak yoluyla da kayıt altına almıştır. Yozgat halkevi 1938-1941 yıllarında 14 sayı yayınladığı "Bozok" ve 1941-1942 yıllarında 5 sayı yayınladığı "Notlar" gibi dergilerle bu faaliyetlerini Anadolu'nun her yerine ulaştırmış, bölgenin tanınan şairi olan Yozgatlı Fennî'nin şiirleri toparlanarak

yayınlanmıştır. Derlenen atasözü, mani ve hikâyeler Yozgad gazetesinde ayrılan köşede yayınlanmıştır. Yine bölgede derlenen halk türküleri Ankara Halkevine gönderilerek radyoda program dahi yapılmış, Nefeslioğlu Nizami'nin "Yayla Kızı" adlı şiir kitabı gibi yöresel şairlerin şiirleri yayınlanmıştır.

Yozgat Halkevi şubelerinin bu faaliyetleri yanında Karagöz gölge oyunu gibi kültürel materyalleri de en ücra köylere kadar götürmüş kültür aktarımında önemli bir işlev görmüştür. Bu sayede köylerde yetenekli gençlerin ve halk ozanlarının kendilerini ifade edebilme ve ortay çıkarılmasında önemli bir araç olmuştur. Ayrıca geleneksel ata sporlarının da halkevleri vasıtasıyla kulüpleşerek faaliyetleri canlı tuttuğu bu sayede cirit, güreş gibi ata sporlarının halkın ilgisi çektiği görülmüştür. Halkın ilgisinin yoğunluğu kurulan kulüplerden de anlaşılmış, 1930'lu yıllarda şehirde atlı spor kulübünün, güreş takımının, cirit kulübünün varlığı ve faaliyetleri bunun önemli bir kanıtı olmuştur.

Yozgat Halkevi üzerinden incelediğimiz halkevleri Avrupa'nın olumsuz bakışının aksine Türk kültürünün ne kadar derin, zengin ve çeşitli olduğunu, Türk dilinin ne kadar gelişmiş olduğunu ispat etmiştir. Geleneksel sporların toplumsal hayat içerisinde ne kadar etkili olduğunu, Türk kültürünün spordan gösteri sanatlarına, sözlü eğlenceden edebi eserlere kadar kadim kültürler arasında yer aldığını göstermiştir.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri:

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
490.01/1035.982
490.01/1220.52.2
490.01/038.995.1
490.01/846.347.1
490.01/824.260.01
490.01/13.71.05
490.1/1149.32.2/1
490.01/1059.1070.1
490.01/991.835.1

Resmi Yayınlar ve Gazeteler:

Ankara Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi (1932), Hâkimiyet-i Milliye matbaası, Ankara.
CHP Halkevleri Öğreneği (1938) Ankara.
CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi (1940), Ankara.
CHP Genel Sekreterliği Parti Teşkilatına Umumi Tebligatı, (1940) Temmuz 1938 31 Aralık 1938, C.13, Ankara, s.152–153.
Halkevleri 1932-1935 (1937), Ankara.
Temsil Kolları İçin Kılavuz (1945), CHP Yayını Kılavuz Broşürler:1, Ankara.
Yozgad Gazetesi (1933)
Bozok Mecmuası (1938) Yozgat Halkevi yayını
Notlar (1942) Yozgat Halkevi yayını.

Telif Eser ve Makaleler

Akalın Şükrü Haluk, (2007) "Yetmiş Beş Yılda Türk Dil Kurumu", *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi*, C:XCIV, Sayı: 667, s.32.

Arar İsmail, (1981) "Atatürk'ün Günümüz Olaylarına Işık Tutan Bazı Konuşmaları", *Belleten,* Cilt: XLV/I, Sayı 177, Ankara, s.23-24.

Baltacıoğlu İsmail Hakkı, (1950) *Halkın Evi,* Ankara.

Başgöz, İlhan (1943) "Halk Bilgisi ve Halk Edebiyatı", Ülkü Mecmuası, V/51, s.23-24.

Erdal, İbrahim (2011), "Ülkü Mecmuasına Göre Erken Cumhuriyet Dönemi Nüfus Politikası (1923-1938)", *Atatürk Yolu* Dergisi Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Güz Yıl:24, C:12,S:48, s.780-781.

Erdal, İbrahim (2013) *Halkevlerinin Kuruluşu, Yapısı ve Yozgat Halkevi (1932-1951)*, Siyasal yayınevi, Ankara.

Ersanlı, Büşra, (2009) "Bir Aidiyet Fermanı: Türk Tarih Tezi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* - C. 4 - Milliyetçilik, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 805-806.

İkinci Türk Tarih Kongresi, Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler, (1943) Türk Tarih Kurumu Yayınları IX. Seri: No. 2, Kenan Matbaası, İstanbul, s. 16.

Karadağ Nurhan (1998), *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara,

Nabi, Yaşar (1939) "Halkevlerinin Dil, Tarih ve Edebiyat Yolundaki Çalışmaları", Ülkü Mecmuası, XIII/73, s.45.

Toksoy, Nurcan (2007) *Halkevleri, Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*, Orion Yayınevi, Ankara.

Turfan Ruhi - Bayar Celal (1935) *Öz T***ürkçe Soyadları**, , Yozgat Halkevi yayını:2, Yozgat.

Türk Tarihinin Ana Hatları, (1931) Maarif Vekâleti Ankara.

Özet

TÜRK TARİH TEZİ AÇISINDAN
HALKEVLERİNİN TÜRK DİLİ VE KÜLTÜRÜ ÜZERİNE FAALİYETLERİ;
YOZGAT HALKEVİ ÖRNEĞİ

Türk Tarih Tezi, Osmanlı devletinin yıkılış sürecinde savunulan, Kırım, Kazan ve Azerbaycan kökeni aydınların etkisiyle gelişen, Türkçülük akımının cumhuriyet döneminde olgunlaşmış bir yönüdür. Tez, Avrupa'nın aksine Türk kültürü, dili ve tarihinin dünyadaki kadim kültür ve dillerden olduğu iddiasına dayalı bir görüştür. 1930'lu yıllarda Atatürk'ün desteğiyle ortaya atılan bu görüşün ders kitapları başta olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim ve kültür politikasına etkisi büyük olmuştur. Halkevleri, Türk Tarih Tezi'nin uygulama sahasına inmesindeki önemli bir kurum olmuş, halkevinin şubeleri dil ve kültür alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Türk dilinin sadeleşmesi ve zenginleştirilmesi için yer adlarının belirlenmesine önem verilmiş bunun için saha çalışması yapılmıştır. Halkevlerinin organize ettiği derleme şubelerinin uyguladığı yöntemle atasözleri, maniler, oyunlar ve cirit, güreş gibi geleneksel sporlar ve Türk kültürüne ait ögeler kayıt altına alınmış, birçoğu halkevinin

girişimiyle yok olmaktan kurtarılmıştır.

Yozgat Halkevi Spor, Temsil ve Dil-Edebiyat şubelerinin faaliyetleriyle bölgede derleme faaliyetlerinde bulunduğu gibi kısıtlı imkânlarla yerel şairlerin şiirlerini, mahalli oyunları, atasözleri ve düğün adetlerini Yozgad gazetesi ve halkevinin yayınladığı dergiler yoluyla kayıt altına almıştır. Spor ve Temsil şubeleri geleneksel oyunları tekrara canlandırdığı gibi Karagöz gibi gölge oyunlarını da en ücra köylere kadar götürmüştür. Bu çalışmada halkevinin Türk Tarih Tezi kapsamında Türk dili ve kültürü alanında yaptığı çalışmaları Yozgat Halkevinin faaliyetleri üzerinden ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halkevi, Kimlik, Türk Kültürü, Yozgat, Türk Tarih Tezi

Abstract

ACTİVİTİES OF THE POEOPLE'E HOUSES ON TURKİSH LANGUAGE AND CULTURE WİTHİN THE CONTEXT OF THE TURKİSH HİSTORY THESİS: THE SAMPLE OF YOZGAT PEOPLE'S HOUSE

The Turkish History Thesis was a reflection of Turkism movement that had developed with influences of Crimean, Kazan and Azerbaijani intellectuals and matured during the Republican Period. The thesis was based on the idea that being different from Europe the Turkish culture, language and history were among the world's ancient cultures and languages. The thesis was expressed in 1930s with the support of Ataturk and became very influential on Turkey's educational and cultural policies, namely course books. People's Houses became very functional for practice of the Turkish History Thesis in the field and the branches of the people's houses made important works on language and culture. In order to simplify and enrich the Turkish language, a special attention was paid and field works were held on determination of place names. The collation branches organized by the people's houses registered proverbs, mani, games and traditional sports like jeered and wrestling as well as other values belonging to the Turkish culture. Many of them were saved by the efforts of the people's houses.

With the efforts of Departments of Sports, Performance and Language-Literature, Yozgat People's House made collation in the region and despite its limited possibilities it registered local poets' poems, local games, proverbs and wedding traditions in Yozgad Newspaper and journals published by the people's house. Sports and Performance branches did not only revive the traditional games but also brought shadow performances like Karagöz-Hacivat to the remotest villages. In this article, the people's houses' activities on the Turkish language and culture in relation with the Turkish History Thesis will be evaluated in the framework of the Yozgat People's House's works.

Keywords: People's House, Identity, Turkish Culture, Yozgat, Turkish History Thesis